

О.В. Катеруша,
Криворізький економічний
інститут Київського
державного економічного
університету

КРИТЕРІЇ ТА РІВНІ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ

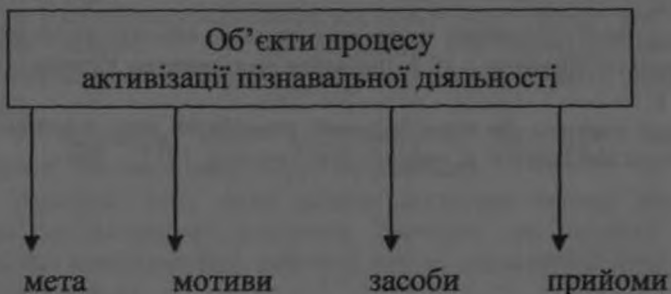
У статті розкрито критерії та рівні активізації пізнавальної діяльності студентів.

В статье раскрыты критерии и уровни активизации познавательной деятельности студентов.

The article deals with criteria and levels of students' activization in terms of cognitiveness.

Ключові слова: навчальний процес, активізація учня, пізнавальна діяльність студентів.

Сучасні вимоги до підвищення якості підготовки спеціалістів вимагають наполегливого впровадження в навчальний процес активних методів навчання. А чим відрізняється активне навчання? Перш за все, – примусовою активізацією мислення (примусова активність) – студент повинен бути активним незалежно від власного бажання. По-друге, достатньо тривалим часом залучення учнів у навчальний процес, тобто практично впродовж всього заняття. По-третє, самостійним творчим опрацюванням матеріалу або прийняттям рішень, підвищенням ступенем мотивації та емоційності, а також постійною взаємодією студентів і викладачів за допомогою прямих і зворотних зв'язків.

Головне завдання навчання іноземних мов полягає в підвищенні активності студентів у навчальному процесі. Для цього необхідно обирати спеціальні засоби, що дозволяють включити кожного студента в процес активного навчання, до яких педагоги і методисти зазвичай відносять: зміст навчання, методи навчання, форми навчання (тобто форми навчальної діяльності викладача) і форми організації діяльності студента. Пізнавальна самостійна діяльність має три сторони: спонукальну (мотиви, потреби самостійної діяльності); змістову (опорні знання з іноземної мови); операційну (методи пізнавальної діяльності).

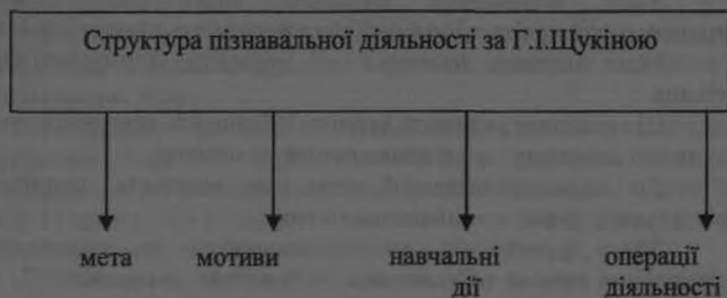
Активізацію пізнавальної діяльності студентів слід розглядати з позицій системного підходу, оскільки пізнавальна активність є елементом складної системи навчальної діяльності, що має складну системну побудову, а також системні зв'язки з іншими інтегральними характеристиками особистості.

Система – це комплекс об'єктів, взаємозв'язки між ними та їх атрибутами.

Об'єкти – це складові частини системи (атрибути) – ознаки частин.

Всі компоненти цієї системи взємопов'язані та постійно впливають один на одного.

Розглянемо структуру пізнавальної діяльності.

“Мета – передбачення у свідомості результату, на досягнення якого спрямовані дії” [1, с. 392].

Мета визначає спосіб і характер діяльності людини. Це стимул до дії, свідомий образ бажаного результату, який визначається мотивацією суб'єкта діяльності.

Метою системи як діяльності є переведення особистості до максимального ступеня освіченості на рівні створення відповідних для цього умов навчання [2].

Мотиви – це сукупність особистих потреб, які формуються під впливом дидактичних чинників і на основі життєвого досвіду студента, тобто мотиви – це фактори, що визначають спонукання до навчання та розв'язання навчальних задач.

Навчальні дії. Сюди слід віднести розв'язання пізнавальних задач, самостійну роботу з матеріалом, роботу на заняттях, тобто всю навчальну діяльність студента. Такі пізнавальні процеси, як мислення, пам'ять, сприймання та відображення беруть активну участь у процесі удосконалення пізнавальних навчальних дій.

Навчальні дії тісно пов'язані з мотивацією. Якщо пізнавальна задача цікава студенту, актуальна, то в нього з'явиться прагнення її розв'язати.

Операції діяльності – це комплекс навичок та умінь, які необхідні для здійснення навчальних дій. У формуванні умінь беруть участь наступні процеси свідомості: інтелект, емоції, воля, які забезпечують досягнення поставленої мети.

Тому, пізнавальна діяльність являє собою систему, компоненти якої пов'язані між собою та впливають один на одного.

Мета визначає навчальні дії студента, формуючи мотиви навчання.

Що розвиває уміння та навички? Наявність комплексу мотивів у студентів забезпечує досягнення поставленої мети.

До видів пізнавальної діяльності відносять: сприймання, пам'ять, увагу, уявлення, мислення та уяву.

Увагу визначають як “спрямованість та зосередженість свідомості на певних об'єктах або якій-небудь діяльності” [3, с. 5]. Сприймання являє собою відображення предметів та явищ у сукупності їх ознак і частин при впливі на органи почуттів [4, с. 31].

Завдання викладача полягає в забезпеченні учнів оптимальними умовами для найбільш повного і всебічного сприймання інформації. Важливу роль у розвитку сприймання на заняттях з іноземної мови має використання засобів наочності. Варто

використовувати різні види наочності: слухово-мовленнєві, зорово-предметні, зорово-мовленнєві. При сприйманні мовлення на слух, варто особливу увагу приділяти поєднанню сприймання та розуміння.

Сприймання пов'язано з мисленням і мовленням, які, у свою чергу, пришвидшують процес перцепції.

Сприймання навчального матеріалу залежить від рівня мотивації, наявності пізнавальних потреб у студентів. Ці фактори значно впливають на якість сприймання.

“Під пам'яттю розуміють запам'ятовування, збереження і наступне використання обставин життя і діяльності особистості, її минулого досвіду” [4, с. 61].

Пам'ять включає такі процеси, як: запам'ятовування, пізнання і відтворення. Запам'ятовування, у свою чергу, поділяється на довільне та мимовільне.

При довільному запам'ятовуванні відбувається цілеспрямоване збереження в пам'яті отриманої інформації. При мимовільному – відсутня спеціальна мета збереження інформації. Мимовільне запам'ятовування є продуктивнішим, ніж довільне [5]. Це значить, що в навчальній діяльності варто більше звертати увагу на мимовільне запам'ятовування. Воно виникає в тих випадках, коли у студента активно діють механізми сприймання і мислення, коли правильно поставлені задачі, розв'язання яких вимагає активної розумової діяльності.

На заняттях з іноземної мови, методами, які відповідають мимовільному запам'ятовуванню є: використання діалогів і комунікативних задач.

Мислення – це соціально зумовлений, нерозривно пов'язаний з мовленням психічний процес самостійного пошуку нового, тобто опосередкованого і узагальненого відображення дійсності в ході його аналізу і синтезу, що виникають на основі практичної діяльності та з чуттєвого пізнання, що далеко виходить за його межі [6, с. 72].

Мислення – це операції, метою яких є розв'язання різних задач. До мисленнєвих операцій відносять: аналіз, синтез, узагальнення, абстракцію.

Мислення виконує декілька функцій: розуміння, розв'язання задач, рефлексію, цілеутворення.

Щоб примусити студента мислити, необхідно мотивувати його діяльність.

Для стимуляції мисленнєвої діяльності варто поступово розвивати пізнавальну мотивацію до вивчення іноземної мови з допомогою спеціальних завдань (постановка і розв'язання проблемних питань, складання діалогів, обговорення проблем, розв'язання комунікативних задач), які активізують мисленнєві процеси студентів.

Актуальною є думка М.Н.Скаткіна про те, що активізація в навчально-пізнавальній діяльності особистості повинна бути спрямована на активізацію мислення, уваги, пам'яті. Пізнавальна самостійність учнів і творчий підхід мають вирішальне значення для збудження і підвищення пізнавальної та практичної активності студентів. Здобуваючи власною працею інформацію, студент краще запам'ятовує іншу, чому сприяє логічна пам'ять і структурний підхід до змісту окремих предметів навчання. На думку М. Н. Скаткіна, активізація пізнавальної активності досягається шляхом проблемного викладу знань і застосування частково-пошукового і дослідницького методів [7].

Неможна не погодитися з думою Г. І. Єгорова, який вважає, що активізація навчального процесу передбачає широке впровадження ТЗН, проблемного навчання, розв'язання практичних задач. Одним із засобів активізації є правильне використання дидактичних принципів, які мобілізують всі "засоби" навчального процесу на підвищення пізнавальної активності студента. На думку дослідника, активізація навчального процесу полягає в удосконаленні його змісту, методів і організаційних форм, які визначаються дидактичними принципами [8].

Таким чином, стає зрозуміло, що важливим фактором активізації процесу навчання є створення певних умов, використання таких форм і методів навчання, за яких виникає необхідність у пізнанні, пошуку нових знань. Процес навчання буде відбуватися з більш високим коефіцієнтом корисної дії, якщо правильно організувати роботу механізму сприймання, мислення, уваги і пам'яті.

Ефективність навчального процесу, якість знань студентів, розвиток у них пізнавальної активності залежить від педагога, від того, якими методами роботи він користується у своїй діяльності. Варто пам'ятати, що завдання викладача є не "навантажити" студента знаннями, а перш за все, виховати активну особистість, здатну до творчої, самостійної роботи, яка має активну життєву позицію.

Коли в процесі навчальної діяльності студент постійно розв'язує якісь завдання, самостійно приймає рішення, долає

труднощі, у нього з'являється впевненість у власних силах і бажання пізнавати нове. Так виникає потреба, потім зацікавленість, яка сприяє розвитку мотивації до вивчення предмету, забезпечуючи більш ефективне його засвоєння.

Характерними ознаками пізнавальної активності в мовному навчанні вважається висока інтелектуальна орієнтовна реакція на зміст іншомовного навчального матеріалу, яка з'явилась на підставі пізнавальної потреби, і виконання студентами низки послідовних взаємопов'язаних дій, спрямованих на досягнення певного пізнавального результату. Активність є умовою пізнання, але вона не належить до природжених рис індивіда і має формуватися в процесі діяльності. Проте слід зазначити, що активність розумової діяльності, так само як навички і вміння, характеризується здатністю до використання знань, набутих у процесі вивчення іноземної мови в інших видах навчальної і професійної діяльності.

Список використаних джерел

1. Щукина Г. И. Активизация познавательной деятельности учащегося в учебном процессе / Галина Іванівна Щукина. – М. : Просвещение, 1979.
2. Бердичевский А. Л. Оптимизация системы обучения иностранному языку в педагогическом вузе / А.Л. Бердичевский. – М. : Высшая школа, 1989.
3. Подласый И. П. Педагогика : учебное пособие для студентов вуза / И. П. Подласый. – М. : Просвещение, Владос, 1996.
4. Познавательные процессы и способности в обучении; под. ред. В. Д. Шадрикова. – М. : Просвещение, 1990.
5. Зинченко П. И. Непроизвольное запоминание / П. И. Зинченко. – М. : Изд-во АПН, 1961. – 562 с.
6. Брушлинский В. А. Мышление и общение / В. А. Брушлинский. – Минск : Университетское издание, 1990.
7. Скаткин М. Н. Совершенствование процесса обучения / М. Н. Скаткин. – М. : Педагогика, 1974.
8. Егоров Г. И. Активизация познавательной деятельности студентов; под. ред. Н. Д. Носкова, А. Ф. Тиктова. – Ростов-на-Дону. – Вип. 1. – 1974.